



ПЛАН ДІЙ ДЛЯ
**ПЛАТИНОВОГО
ВІДКРИТОГО
ДОСТУПУ**

БЕРЕЗЕНЬ 2022 РОКУ

ПЕРЕКЛАД ЛИСТОПАД 2024 РОКУ



Колофон

Березень 2022 року
Переклад листопад 2024 року

«План дій для Платинового відкритого доступу»

DOI: 10.5281/zenodo.14283334

Автори:

Zoé Ancion (French National Research Agency)
Lidia Borrell-Damián (Science Europe)
Pierre Mounier (OPERAS)
Johan Rooryck (cOAlition S)
Bregt Saenen (Science Europe)

Переклад:

Vladimir M. Moskovkin, Doctor of Geographical Sciences,
Independent researcher, Vimperk (Czechia) – Kharkiv (Ukraine)

Подяки: Автори вдячні за відгуки як учасникам «Семинар по Платиновому відкритому доступу», що відбувся онлайн 2 лютого 2022 року, так і членам Робочої групи з відкритої науки програми «Наука в Європі».

Редактори: Johan Rooryck (cOAlition S), Iwan Groeneveld (Science Europe)

Дизайн: Iwan Groeneveld (Science Europe), Laetitia Martin

Ця робота ліцензована відповідно до ліцензії Creative Commons Attribution 4.0 International, яка дозволяє необмежене використання, розповсюдження та відтворення на будь-яких носіях за умови посилання на оригінальних авторів та джерело, за винятком логотипів та будь-якого іншого контенту, позначеного окремим повідомленням про авторські права. Щоб переглянути копію цієї ліцензії, відвідайте creativecommons.org/licenses/by/4.0/



Вступ

Цей План дій містить набір пріоритетних напрямів для подальшого розвитку та розширення стійкої, керованої спільнотою Платинової екосистеми наукових комунікацій (Diamond scholarly communication ecosystem). Він спрямований на об'єднання журналів і платформ Платинового (Діамантового, Алмазного) відкритого доступу (Diamond Open Access) на основі принципів, настанов і стандартів якості з урахуванням культурного, багатомовного та дисциплінарного розмаїття, яке складає силу цього сектору публікацій. Дослідники, редактори та дослідницькі інституції зможуть отримати користь від цього Плану дій.

Платиновий відкритий доступ (Diamond Open Access) – це модель публікації наукових праць, за якої журнали і платформи не стягують плату ні з авторів, ні з читачів. Платинові журнали відкритого доступу являють собою видавничі ініціативи, очолювані та належні академічним колам. Ці журнали і платформи втілюють концепцію бібліорізноманіття, обслуговуючи, як правило, невеликі, багатомовні та багатокультурні наукові спільноти. З усіх цих причин журнали та платформи Платинового відкритого доступу є справедливими за своєю природою та задумом.

Знаменне дослідження «[Платинові журнали відкритого доступу](#)» (Open Access Diamond Journals Study (OADJS)) показало величезний розмір і сферу застосування цієї видавничої екосистеми. За оцінками 2021 року від 17,000 до 29,000 журналів Платинового відкритого доступу в усьому світі є найважливішим компонентом наукових комунікацій, публікуючи від 8 до 9 % від загального обсягу статей і 45 % статей у відкритому доступі.

Незважаючи на ці очевидні сильні сторони, Платиновий відкритий доступ стримується проблемами, пов'язаними з технічними можливостями, управлінням, видимістю та стійкістю журналів і платформ. Для належної підтримки цього сектору наукових комунікацій необхідний активніший діалог і взаємні зобов'язання між дослідниками, організаціями з фінансування досліджень (RFOs), організаціями з проведення досліджень (RPOs), університетськими бібліотеками, університетськими видавництвами, факультетами, кафедрами, дослідницькими інститутами, науковими товариствами, міністерствами та постачальниками послуг.

Цей План дій спрямований на суттєве збільшення потенціалу журналів Платинового відкритого доступу у наданні інноваційних, достовірних, надійних і доступних видавничих послуг. Дотримуючись рекомендацій OADJS, План дій спрямований на підтримку цього відкритого доступу шляхом зосередження уваги на чотирьох основних елементах його подальшого розвитку: ефективність, стандарти якості, нарощування потенціалу та стійкість.

1. Ефективність

Наразі Платиновий відкритий доступ являє собою архіпелаг відносно ізольованих журналів і платформ. Вони виграють від спільного використання загальних ресурсів. Цей План дій пропонує вжити таких дій для підвищення ефективності та економії від масштабу:

- ▶ Гнучко узгоджувати стандарти якості, забезпечувати стійкість і підвищувати довіру всіх зацікавлених сторін шляхом сприяння спільному використанню інфраструктури, стандартів, політики, практики і потоків фінансування, поважаючи при цьому культурні відмінності та дисциплінарні вимоги.
- ▶ Зробити технічні послуги та операції більш доступними, сумісними та оптимізованими для журналів і платформ Платинового відкритого доступу. Особливу увагу буде приділено узгодженості та сумісності систем подачі заявок, журнальних платформ і метаданих.
- ▶ Створювати синергію між журналами та платформами Платинового відкритого доступу в одній дисципліні, одному географічному положенні або мові через мережу існуючих організацій, груп і товариств для забезпечення кращого обслуговування дослідників і читачів у цілому.

2. Стандарти якості

Журнали та платформи Платинового відкритого доступу мають різні практики забезпечення стандартів якості, що ґрунтуються на історичному, культурному та дисциплінарному розмаїтті. Для підвищення та гнучкого узгодження якісного профілю розглянутої екосистеми наукових комунікацій цей План дій пропонує вжити таких дій:

- ▶ Гнучко узгодити існуючі стандарти і кращі практики для публікацій відкритого доступу, вже розроблені різними організаціями (включаючи OASPA, DOAJ, COAR, COPE, SPE і EASE). Це буде зроблено в процесі спільної роботи зі співтовариствами, що представляють журнали Платинового відкритого доступу, над створенням міжнародної структури для видання цих журналів.
- ▶ Уточнити ці стандарти якості для семи основних компонентів наукових публікацій і вивчити їх відповідність в екосистемі Платинового відкритого доступу:
 1. Фінансування та бізнес-моделі;
 2. Ефективність послуг і забезпечення якості;
 3. Редакційний менеджмент і цілісність досліджень;
 4. Право власності, місія та управління;
 5. Комунікація та маркетинг;
 6. Різноманітність, рівність та інклюзивність, включно з багатомовністю та гендерною рівністю;
 7. Рівень відкритості та відповідність принципам і практикам відкритої науки (Open Science).
- ▶ Розробити інструмент самооцінки для оцінки стандартів якості журналів Платинового відкритого доступу, щоб сприяти прогресу в досягненні міжнародних рамок для цих видань.

3. Нарощування потенціалу

Журнали та платформи Платинового відкритого доступу різняться за рівнем редакційних та управлінських навичок. Для нарощування потенціалу цього відкритого доступу в даному Плані дій пропонується послідовно здійснити такі заходи:

- ▶ Нарощування потенціалу шляхом створення набору інструментів для Платинових академічних видань (Diamond academic publishing). Він включає в себе навчальні матеріали для редакторів і постачальників послуг Платинового відкритого доступу, стандарти якості для журналів, політики та інструкції для авторів і рецензентів, які будуть доступні в загальній точці доступу.
- ▶ Залучити всі зацікавлені сторони в Платиновому відкритому доступі – дослідників, організацій з фінансування досліджень (RFOs), організацій з проведення досліджень (RPOs), університетські бібліотеки, університетську пресу, факультети, кафедри, дослідницькі інститути, наукові товариства, міністерства, щоб вони усвідомили свою роль у Платиновому відкритому доступі.
- ▶ Провести цілеспрямовану комунікаційну стратегічну сесію для науковців про публікації Платинового відкритого доступу.
- ▶ Протягом 30 місяців створити спеціалізований некомерційний Центр потенціалу для платинових видань (Capacity Centre for Diamond Publishing (CCDP)), який буде надавати технічні, фінансові та навчальні послуги та ресурси на різних рівнях відповідним журналам і редакторам. Управління CCDP буде прозорим і представницьким для спільнот зацікавлених сторін, з належним урахуванням децентралізованої та різноманітної природи екосистеми Платинового відкритого доступу.

4. Стійкість

Хоча журнали і платформи Платинового відкритого доступу належать вченим і очолюються ними, їхній юридичний статус і управління часто не визначені. Ба більше, їхні доходи часто залежать від розрізаних пожертвувань у натуральній формі, фінансування з боку різних типів установ і тимчасових грантів. Для підвищення стійкості видавничої екосистеми Платинового відкритого доступу даний План дій пропонує вжити таких дій:

- ▶ Розробити структуру, що забезпечує юридичне визнання і захист прав власності та управління на назви журналів і платформ Платинового відкритого доступу, щоб гарантувати стійкість діяльності наукових співтовариств у цьому секторі публікацій.
- ▶ Прагнути до розуміння витрат Платинового відкритого доступу і просувати відповідальну і прозору практику фінансового адміністрування для інформування керівників журналів, установ і організацій, що фінансують, про доходи, витрати і фінансову стійкість. Усі постачальники послуг повинні будуть дотримуватися цих принципів.
- ▶ Сприяти більш збалансованому розподілу фінансової підтримки між різними формами наукових публікацій у відкритому доступі, а також кращому та прозорішому моніторингу та розподілу наявних фінансових коштів.

- ▶ Прагнути до того, щоб усі операційні витрати, пов'язані з Платиновим відкритим доступом несли мережа інституцій: організації з фінансування досліджень (RFOs), організації з проведення досліджень (RPOs), університетські бібліотеки, університетські видавництва, факультети, кафедри, дослідницькі інститути, наукові товариства та уряди.
- ▶ Розробити скоординований фінансовий механізм, який забезпечить ці різні джерела фінансування для журналів Платинового відкритого доступу, інфраструктур та Центру потенціалу для платинових видань (Capacity Centre for Diamond Publishing), запропонованого в пункті 3.

Про План дій

Цей план дій був підготовлений ANR, cOAlition S, OPERAS і Science Europe. Він був обговорений і розглянутий членами робочої групи Science Europe з відкритої науки, а також міжнародними експертами на семінарі Diamond Open Access, який відбувся 2 лютого 2022 року в режимі онлайн. Їхні зауваження призвели до низки поліпшень. Семінар був організований Science Europe у співпраці з cOAlition S, OPERAS та ANR. Його спонсорувало Міністерство вищої освіти, досліджень та інновацій Франції в рамках підготовки до Європейської конференції з відкритої науки в Парижі (OSEC), організованої в рамках головування Франції в Раді Європейського Союзу.

Частини плану дій будуть спочатку реалізовані в рамках проєкту Horizon Europe «Розробка інституційних моделей публікацій у відкритому доступі для розвитку наукової комунікації» з кінцевою метою, щоб спільнота Платинового відкритого доступу взяла на себе його довгострокову реалізацію. Інфраструктура наукових видань, яка буде справедливою, керованою спільнотою і належатиме академічним колам, дасть змогу світовій дослідницькій спільноті взяти на себе відповідальність за систему наукової комунікації, створену дослідницькими спільнотами, зокрема, і для них.



